

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ СПОРТОМ НА ФОРМУВАННЯ ІЄРАХІЇ ГОЛОВНИХ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ У РІЗНИХ ВІДДІЛЕННЯХ

Оксана Марченко

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Аннотація

В ході изучения проблеми формування фізической культури студентів в процесі обучения в вузе проведено анкетирование 90 студентів (юношей) I курсу в целях установления иерархии основных потребностей студентів, а также отношения к своему здоровью и здоровому образу жизни, роли двигательной активности.

Annotation

In examining the problems of formation of physical education students in the learning process at the university were questioned 90 students (boys) I course in order to establish a hierarchy of basic needs of students, as well as attitude to health and healthy lifestyles, the role of physical activity.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і аублікацій.

Без ціннісного підходу до аналізу явищ дійсності не можливі ні діяльність, ні саме життя людини як соціальної істоти.

Цінністю для особистості можуть бути як явища зовнішнього світу (предмети, речі, події, вчинки), так і факт думки (ідея, образ, мета тощо) [10]. Доповнюючи цю характеристику, можна сказати, що цінним об'єкт виступає лише як ще не реалізована потреба, як зовнішній предмет, який ще має бути засвоєний [7]. Тому потреби, мотиви та інтереси є більш важливими цінностями фізичної культури студента [7].

Подібної думки дотримується група авторів [1, 8, 9], яка називає сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій «вісью пізнання», що забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки та діяльності, яка виражена у спрямованості потреб та інтересів. Через це ціннісні орієнтації виступають важливим фактором, який регулює, детермінує мотивацію особистості.

Автори [2, 3, 4, 6] у структурі фізкультурної діяльності виділяють такі компоненти як потреба, цілі завдання, мотиви тощо, що характеризує внутрішній план явища та виявляється у русі, фізичній вправі, фізкультурному занятті.

З точки зору ціннісних орієнтацій, у фізичній культурі найбільш притаманною для пояснення їх формування є теорія А. Маслоу [5]. В її основу покладено концепцію самоактуалізації (само-реалізації) особистості, яка виявляється у мотиві прагнення індивіда до неперервного розвитку.

Відповідно до поглядів авторів, в основі мотивації лежать потреби, які змушують людей володіти спонуканнями, які призводять, у свою чергу, до мотивації.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно зі «Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту у межах теми 3.1.2 «Науково-методичні засади удосконалення викладання дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (номер держреєстрації 0106U010782). Вклад автора полягає у визначенні шляхів формування ціннісних категорій фізичної культури студентів у процесі фізичного виховання.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження: визначити вплив занять фізичними вправами (спортивних чи фізкультурно-оздоровчих) на формування

Рейтинг загальних потреб студентів

№	Потреби	Відділення ВНЗ						Загальний результат	
		спортивне		основне		спеціальне		сума балів	рейтинг
		сума балів	рейтинг	сума балів	рейтинг	сума балів	рейтинг		
1	Досягти визнання і поваги	109	2	74	1	77	1	260	2
2	Мати теплі взаємини з людьми	75	3	59	3	70	3	204	3
3	Забезпечити своє майбутнє	123	1	65	2	75	2	263	1
4	Заробляти на життя	41	8-9	57	4	58	4	156	5
5	Мати гарних співрозмовників	41	8-9	48	5	49	8	138	8
6	Утвердити своє становище	70	4-7	37	7-8	51	7	158	4
7	Розвивати свої сили і здібності	51	5	38	6	55	5	144	7
8	Забезпечити собі матеріальний комфорт	56	6-7	37	7-8	54	6	147	6
9	Підвищити рівень майстерності й комфорту	51	10	34	9	40	9	125	9
10	Уникнути неприємності	27	12	23	10	12	13-14	62	11
11	Прямувати до нового, невідомого	21	11	13	12	20	11	54	12
12	Забезпечити собі майбутнє	26	13	20	11	29	10	75	10
13	Купувати гарні речі	9	14	12	13	12	13-14	33	13
14	Займатися справою, що потребує повної віддачі	4	14	3	15	8	15	15	15
15	Бути зрозумілим для інших	1	15	11	14	14	12	26	14

ціннісних категорій фізичної культури студентів для визначення шляхів підвищення мотивації до їх духовного і фізичного самовдосконалення.

Завдання дослідження: визначити особливості мотивів і інтересів, потреб студентів, що займаються у спортивних відділеннях.

У роботі використані такі **методи дослідження:** теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел; вивчення документальних матеріалів; анкетування; констатуючий експеримент з використанням методів: психологічних тестів, рухових тестів, математичної статистики.

Результати дослідження. У дослідженні взяли участь студенти I курсу у кількості 90 осіб (юнаки). Були досліджені студенти основного, спортивного і спеціального відділення ПУСКУ.

Виходячи з тверджень психологів та соціологів, що поведінка людини визначається її потребами [4, 10], виходячи з тверджень роз-

глянемо потреби студентів, які віднесені до різних груп.

Потреби визначаються психологами як необхідність чи нестача чийогось, організму, особистості чи групи людей. Залежно від незадоволеності якої-небудь потреби, людина за ієрархією висуває її на перше місце, а в міру задоволеності ієрархія потреб може змінюватися. Методика діагностики ступеня задоволеності основних потреб людини побудована таким чином, що досліджуваній при порівнянні кожної потреби з іншими завжди обирає ту, яка, на його думку, буде для нього необхідною на даний час.

Порівняльний аналіз рейтингу загальних потреб (табл. 1) студентів дозволяє поставити на 1-е місце потребу у забезпеченні свого майбутнього, хоча студенти основного та спеціального відділення ставлять на 1-е місце необхідність досягнути визнання та поваги оточення. У спортсменів ця потреба знаходиться на 2-му місці,

оскільки вона задовольняється при досягненні спортивних успіхів. На 3-му місці – потреба мати теплі дружні стосунки з людьми, яких дещо не вистачає молоді. На 4-те місце спортсмени поставили потребу у стабільності свого становища, яке може бути пов'язане зі спортивними досягненнями, а у студентів основного та спеціального відділення – заробляти собі на життя. Спортсмени на 5-те місце відокремлюють забезпечення матеріального комфорту, тобто вже не йдеться про заробіток на життя (8–9-е місце), бо для них це вже не актуально, а мовиться про більш високе матеріальне забезпечення.

Потреби розвивати свої здібності, підвищувати рівень майстерності та компетентності, займаючись справою, яка потребує повної віддачі, знаходяться на останніх місцях не в силу своєї задоволеності, а через несформованість ціннісних орієнтирів, а значить, через низьку мотивацію.

Ієрархія головних потреб студентів

№	Потреби	Відділення ВНЗ						Загальний результат	
		спортивне		основне		спеціальне		сума балів	рейтинг
		сума балів	рейтинг	сума балів	рейтинг	сума балів	рейтинг		
1	Матеріальні потреби	165	2	100	4	130	4	395	3
2	Потреби у безпеці	192	1	112	2	139	2	443	1
3	Соціальні потреби	123	4	111	3	132	3	366	4
4	Потреби у визнанні	162	3	117	1	144	1	423	2
5	Потреби у самовираженні	84	5	61	5	91	5	236	5

Об'єднавши головні потреби у п'ять груп, можна скласти їх ієрархію (табл. 2).

Згідно з інтерпретацією психологів, до матеріальних потреб належать бажання заробляти на життя, забезпечити собі матеріальний комфорт та купувати гарні речі.

Потреби у безпеці характеризуються бажанням забезпечити собі майбутнє, змінити своє становище, уникати неприємностей.

Соціальні потреби визначаються через твердження: «мати теплі взаємини з людьми», «спілкуватися з гарними співрозмовниками» і «бути зрозумілим для інших».

Потреби у визнанні визначаються через «прагнення досягти визнання та поваги», «підвищувати рівень майстерності та компетентності», «забезпечити собі впливове становище».

Потреби у самовираженні виявляються через «бажання розвивати свої сили і здібності», «прагнути до нового і невідомого» та

«займатися справою, яка потребує повної віддачі».

Ієрархія головних потреб студентів різних відділень має свої особливості. У спортсменів на 1-му місці стоять потреби у безпеці, на 2-му – матеріальні потреби, на 3-му – потреби у визнанні, на 4-му – соціальні (міжособистні) потреби і на 5-у місці – потреби у самовираженні. Слід відзначити, що між сумою балів 1-ї та 2-ї потреби досить чітко виражені відмінності (27 балів), 2-а і 3-я потреби дуже близько розташовані (165 балів і 162 бали) та знаходяться практично на одному рівні, а вже між 3-ю і 4-ю та 4-ю і 5-ю потребами є значна різниця у балах (по 39 балів).

У студентів основного відділення потреба у визнанні (1-е місце – 117 балів), потреба у безпеці (2-ше місце – 112 балів) та соціальна потреба (3-тє місце – 111 балів) перебувають дуже близько за сумою балів, що свідчить про

те, що в групах немає одностайності думки і кожна з цих потреб може бути пріоритетною.

Студенти спеціального медичного відділення мають таку саму ієрархію потреб, що і студенти основного відділення. Незалежно від відділень усі студенти одностайно ставлять потребу у самовираженні, пов'язану з мистецтвом, розвитком своїх здібностей, пізнанням нового, на останнє місце.

Проведений кореляційний аналіз між мотиваційними твердженнями (табл. 3.12) дозволяє визначити зв'язок між ними. Так, потреба «досягти визнання та поваги» має зв'язок з потребами «забезпечити собі майбутнє» ($r = 0,603$) та «зміцнити своє становище» ($r = 0,735$).

Соціальна потреба «мати теплі взаємини з людьми» повинна мати високу кореляційну залежність з 5-м і 15-м твердженням, оскільки вони належать до однієї групи, відповідно до методики. Однак ми простежуємо високий кореляційний зв'язок з 5-м твердженням ($r = 0,569$) та відсутність зв'язку з 15-м, тобто студенти практично не виділяють потребу «бути зрозумілим для інших». А той, хто має потребу «мати теплі стосунки з людьми» більшою мірою виділяє мотиви «забезпечити собі майбутнє» ($r = 0,532$), «заробляти на життя» ($r = 0,503$), «уникати неприємностей» ($r = 0,524$) та «прагнути до но-

Таблиця 3

Кореляційний аналіз потреб студентів

№	Потреби	Матеріальні	У безпеці	Соціальні	У визнанні	У самовираженні
1	Матеріальні	1				
2	У безпеці	0,441	1			
3	Соціальні	0,283	0,597	1		
4	У визнанні	0,446	0,815	0,521	1	1
5	У самовираженні	0,105	0,47	0,625	0,532	0,532

вого і невідомого» ($r = 0,698$).

Потреба безпеки «забезпечити собі майбутнє» переважно виділяється тими студентами, які бажують «досягти визнання та поваги» ($r = 0,603$), «мати теплі взаємини з людьми» ($r = 0,532$), «заробляти на життя» ($r = 0,684$), «зміцнити своє становище» ($r = 0,611$) та «уникати неприємностей» ($r = 0,476$).

Потреба «заробляти на життя» здебільшого корелюється з «забезпеченням свого майбутнього» ($r = 0,684$), зі «зміцненням свого становища» ($r = 0,563$), «забезпеченням матеріального комфорту» ($r = 0,549$), «уникненням неприємностей» ($r = 0,619$), меншою мірою з «купівлею гарних речей» ($r = 0,37$).

Слабко сформована потреба «розвивати свої сили та здібності» має невелику кількість високих кореляційних зв'язків та узгоджується з тим рангом, який підпорядкований мотиву 9 – «підвищувати рівень майстерності та компетентності» ($r = 0,663$).

Кореляційний аналіз між потребами, об'єднаними у групи (табл. 3), підтверджує високий взаємозв'язок між потребами у безпеці та у визнанні ($r = 0,815$), тобто студенти усвідомлюють, що для забезпечення свого майбутнього необхідно підвищувати рівень майстерності та компетентності, хоча за рейтингом ця потреба знаходиться лише на 9-му місці. Указані потреби мають явну перевагу у молоді.

Соціальні потреби та потреби самовираження перебувають відповідно на 4-му і 5-му місцях. Вони також мають високий взаємозв'язок ($r = 0,625$), що свідчить про досить закономірне виявлення їх загального рейтингу у групах студентів.

Таким чином, можна узагальнити, що між потребами існує певний взаємозв'язок, який підтверджує їх ієрархію, що допомагає з'ясувати структуру особистих мо-

тивів студентів. Основні відмінності в ієрархії потреб спостерігаються між студентами, які займаються та не займаються спортом.

Не зважаючи на те, що проходили тестування студенти 1 курсу (17–18 років), у них уже існує явно виражена тривога за своє майбутнє та необхідність його забезпечення, тому соціальні та ідеальні (духовні) потреби в них займають більш низькі місця.

Висновки

У результаті нашого дослідження виявлено, що ієрархія потреб студентів, які займаються та не займаються спортом, має свої властивості. У спортсменів на 1-му місці потреби у безпеці (які пов'язані з необхідністю захищеності, стабільності, відсутності страху, забезпеченості майбутнього) на 2-му – матеріальні, на 3-му – потреби у визнанні, на 4-му – спеціальні міжособистісні і на 5-му – потреба у самовираженні. У студентів основного відділення відсутня виражена ієрархія перших трьох потреб. Вони виражені у балах практично однаково: потреба у визнанні (1-ше місце – 117 балів), потреба у безпеці (2-ге місце – 112 балів) і соціальна потреба (3-тє місце – 111 балів). Студенти спеціального медичного відділення мають ту ж саму ієрархію потреб, що й основного. Незалежно від поділу на відділення, всі студенти одноставно ставлять потребу у самовираженні, пов'язану з творчістю, розвитком своїх здібностей, пізнанні нового на останнє місце. Однак це не пов'язано із задоволеністю цієї потреби, а як визначено у дослідженнях – відсутністю ціннісного відношення до неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова Н.А. Ценностные ориентации в системе личностных качеств студентов высшего педагогического учебно-

го заведения: дис. на соиск. уч. степени канд. псих. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая и возрастная психология» / Н.А. Антонова. – К.: Б.и., 2003. – 203 с.

2. Запесоцкий А.С. Образование: философия, культурология, политика / А.С. Запесоцкий. – М.: Наука, 2002. – 456 с.
3. Лубышева Л.И. Концепция физкультурного образования: теория методика / Л.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 3. – С. 14–19.
4. Лубышева Л.И. Введение в социологию физической культуры и спорта: курс лекций / Л.И. Лубышева. – М.: РГАФК. – 1998. – 194 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность [Текст]: теория личности в западноевропейской и американской психологии. Хрестоматия по психологии личности / А. Маслоу. – Самара: Издательский дом «Бахрах», 1996. – С. 422–449.
6. Николаев Ю.М. Теоретико-методологические основы физической культуры: автореф. на соискание учен. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Ю.М. Николаев. – СПб. ГАФК им. П.Ф. Лесгафта, 2002. – 66 с.
7. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.04 / Пятков Владимир Викторович. – М.: РГБ, 1999. – 170 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1998. – 688 с.

9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2000. – 712 с.
10. Трегубов Б.А. Ценностные ориентации студенческой молодежи в свободное время / Б.А. Трегубов // Личность и общество: сборник науч. трудов. – Калининград, 1979. – С. 93–94.

